

Pòrtic

Potser la manera i el mètode amb els quals ens acostem a la natura és diferent d'uns a altres. De ben segur que no empren les mateixes eines ni obtenen els mateixos resultats i conclusions un llaurador, un científic i un pintor, posem per cas. Tanmateix, tots els humans disposem d'idèntic arsenal bàsic: el sentits per llegir el que ens envolta i el cervell per processar la informació rebuda. Canvia el punt de vista, la finalitat i les ferramentes per assolir el que es pretén: fer fructificar els camps, copsar una espurna de la complexitat de la vida o caçar la bellesa. Però al remat l'observació atenta, l'esforç i la reflexió profunda per assolir la fita són semblants i paregut el goig quan s'assoleix la bona collita, la troballa aclaridora o l'obra lluída. I, en bona mesura, tots els esforços poden ser complementaris. Encara més si ens plantejem, com ho fem nosaltres, que cal conservar la terra en la seua prodigiosa biodiversitat i salvar l'única casa de què disposem de l'accelerat procés de destrucció a la que l'està sotmeten la nostra pròpia espècie. No ens queda clar, però, que pot ser més eficient per fer proselitisme: si la mossegada saborosa d'una fruita, l'article ben documentat o la pintura que ens captiva.

Nemus és una revista científica oberta als treballs d'investigació i d'alta divulgació de les ciències naturals. Així va nàixer i en res vol apartar-se d'aquest camí. No obstant això ens ha semblat oportú fer un gest, una ullada, a manera de reconeixement i agraïment, a l'àmbit creatiu pel treball ben fet i favorable a la natura. I ho fem amb una mena de pòrtic, encetant la revista amb una obra artística que ha arribat a un públic general: una pintura, un poema, una fotografia, una cançó,... tant s'hi vall, on hi juga un paper important un animal o una planta. Hi afegim una fitxa per acostar el lector, des d'un punt de vista científic, a l'espècie que l'artista ha triat.

I encara ens faria goig en el futur complementar obra i fitxa tècnica amb un treball de recopilació dels zoònims o fitònims populars de l'espècie tractada, tasca per a la qual seria de menester la col·laboració de lingüistes de camp. Els noms populars tenen una riquesa i diversitat territorial extraordinària però la reserva fonamental dels mots específics està restringida sovint als pagesos, ramaders, pescadors... Ocupacions i activitats de gent que viu en contacte amb la natura i necessita de precisió per anomenar els éssers, oficis que pateixen una franca reducció. Tan és així que si no es registren, bona part d'ells corren perill de pèrdua irreversible, tant per la situació de la llengua (minvant en tot el domini lingüístic) com pel procés de concentració urbana accelerada, que allunya, en tots el sentits i també en el lingüístic, els parlants de la natura.

La gavina

Oh! Oh, gavina voladora,
que volteges prop del mar,
i al pas del vent mar enfora
vas voltant fins arribar
a la platja solellada,
platja de dolços records,
on dia i nit hi fa estada
la nina dels meus amors.

Quan la vegis sola
prop la quieta onada,
don-li la besada
que li envio més fervent.
Digues-li que sento
dolça melangia,
i que penso en ella
en tot moment.

Oh si igual que tu, gavina,
el mar pogués jo travessar,
fins arribar a la platja
on tant dolç és recordar,
i veure la imatge bruna
amb un suau despertar,
de la nina que entre somnis
és tant grat d'acariciar.

Quan la vegis sola
prop la quieta onada,
don-li la besada
que li envio més fervent.
Digues-li que sento
dolça melangia,
i que penso en ella
en tot moment.

Lletra Frederic Sirés
Música Frederic Sirés

Popularitzada per la versió de Marina Rossell

Frederic Sirés i Puig
Begur, Baix Empordà, 13 d'abril de 1898
Palafrugell, Baix Empordà, 7 de novembre de 1971.

Les gavines mediterrànies

Les gavines, en altres temps una família d'espècies uniformement agrupades quasi íntegrament sota el gènere *Larus*, són en realitat una família heterogènia que inclou fins a 5 gèneres diferents. Alguns grups de gavines, especialment “les grans gavines de cap blanc”: complex *argentatus-cachinnans-fuscus*” estan actualment immerses en un procés evolutiu molt dinàmic, i les relacions entre diferents poblacions no està clara, raó per la qual la seua posició taxonòmica és en alguns casos un trencaclosques complex. Aquestes espècies protagonitzen un dels casos d'especiació en anell millor coneguts. En el N d'Europa *argentatus* i *fuscus* són dues espècies diferents ben separades, però les respectives poblacions emparentades amb *argentatus* cap a l'O i amb *fuscus* cap a l'E, formen un anell al voltant del cercle polar àrtic, amb poblacions molt similars entre si que s'hibriden en major o menor mesura.

El genèric gavina, s'utilitza per tant, per agrupar a un conjunt d'espècies de l'ordre Caradriiformes amb característiques externes i comportaments similars. Des del punt de vista ecològic es poden establir diversos grups segons l'hàbitat o el tipus d'alimentació, encara que totes comparteixen la seua dependència de l'aigua, i pràcticament totes depenen de l'hàbitat marí en major o menor mesura. La major part són actives buscadores d'aliment, patrullant extenses àrees i comportant-se com a espècies oportunistes, alimentant-se de preses vives (peixos, mol·luscs, insectes, fins i tot petites aus i les seves postes, xicotets rosegadors...) però també de llavors i fruits i en no poques ocasions de carronyes i deixalles de tot tipus.

Aquesta característica de les gavines, el patulleo i l'oportunisme, unit a una excel·lent capacitat de vol, les fan molt proclius a la divagància, de tal manera, que en el nostre entorn geogràfic immediat (llevant ibèric) s'han citat fins a 19 espècies diferents, de les quals tan sol 9 són regulars. De la resta, 4 són neàrtiques (*Larus atricilla*, *Larus pipixcan*, *Larus philadelphia* i *Larus delawarensis*) 5 polars o nòrdiques (*Larus sabini*, *Larus argentatus*, *Larus glaucoides*, *Larus hyperboreus* i *Larus marinus*) i una oriental (*Larus cachinnans*).

De les 9 espècies regulars, 5 pertanyen al gènere *Larus*, (*melanocephalus*, *audouinii*, *fuscus*, *canus* i *michahellis*), 2 al gènere *Chroicocephalus*, (*genei* i *ridibundus*), 1 al gènere *Hydrocoloeus* (*minutus*) i 1 al gènere *Rissa* (*tridactyla*). Tractem solament les 5 espècies més comunes i esteses.

Gavina vulgar (*Chroicocephalus ridibundus*)

Gavina monotípica amb una àmplia distribució per l'hemisferi nord, amb una població estimada entre 5 i 9 milions d'exemplars. És la menys marina de les espècies tractades. A Europa la seva població és superior a 1.5 milions de parelles. En la CV hi ha una població d'unes 1.300 parelles en l'Albufera de València i en els aiguamolls del S d'Alacant. Nidifica en zones humides, llacs, rius, deltes... encara que fora de l'època de cria freqüenta hàbitats marins. S'alimenta d'insectes, que també captura al vol, cucs i xicotets crustacis i ocasionalment de peixos. D'hivern es mostra prou dependent dels rebutjos pesquers.

FIGURA 1. Gavina vulgar (*Chroicocephalus ridibundus*). Adult.

Localment es comporta com a espècie nidificant, migrant i hivernant, sent molt comuna a l'hivern, amb una població que està per damunt dels 50.000 exemplars a la Comunitat Valenciana. Els primers moviments es produeixen molt ràpid en el mes de juliol, després de la cria, des de les colònies de cria properes, però els contingents migrants més importants arriben a partir de finals de setembre i especialment a l'octubre des de multitud de localitats del centre i l'est d'Europa.

Gavina capnegra (*Larus melanocephalus*)

Molt similar a la gavina vulgar, encara que un poc més gran i més compacta, amb un bec més potent que aquesta. Espècie de distribució mediterrània i asiàtica. Les majors poblacions es troben a la vora del mar Negre. Les seves poblacions han experimentat una important expansió a través d'Europa continental aconseguint la façana Atlàntica europea i el Mediterrani occidental. La seva població actual s'estima en unes 120.000 parelles. L'hàbitat de nidificació i l'alimentació és similar al de la gavina vulgar. Fora de l'època de cria es torna exclusivament costanera, i augmenta la varietat alimentícia incloent major quantitat de peixos, i llavors o fruits de diferents espècies.

Localment es comporta com a espècie nidificant en baix nombre en zones humides, i com a migrant i hivernant, amb uns pocs milers d'exemplars en la Comunitat Valenciana, quasi totes elles a Castelló. És comú en alguns ports pesquers, alimentant-se dels rebuïjos dels vaixells de bou. Les poblacions

migrants procedeixen tant de les colònies de l'E (Mar Negre, Turquia, Grècia...) com de les recents poblacions de França i Països Baixos.

Gavina corsa (*Larus audouinii*)

Espècie de distribució mediterrània. Les poblacions ibèriques van estar fortament amenaçades a finals del s. XX, amb menys d'1.000 parelles en unes poques colònies en illots aïllades (Chafarinas, Columbrets...), la protecció de les seves colònies i un canvi en els seus hàbits alimentaris ha provocat un fort rebot de les seves poblacions que actualment s'expliquen per desenes de milers de parelles (unes 5.400 solament a la Comunitat Valenciana).

Ecòlogicament es tracta d'una gavina amb hàbits propers als xatracs, ja que captura peixos epipelàgics, ocasionalment de nit, submergint-se parcialment en l'aigua. En el Delta de l'Ebre va començar a nidificar en el sòl (conducta poc habitual ja que té les seves colònies en penya-segats rocosos costaners) i a alimentar-se de cranc roig americà (*Procambarus clarkii*) i dels rebuïjos dels pesquers, passant, en gran manera, de ser una espècie pelàgica a una espècie oportunista i carronyera. Actualment les noves colònies del Mediterrani (Castelló, Albufera de València) són gairebé exclusivament un comensal més de l'home.

Són migrants, ocupant la costa occidental d'Àfrica durant l'hivern, encara que és cada vegada més freqüent veure-la durant la hivernada en les nostres costes. Els joves romanen en els refugis hivernals

FIGURA 2. Gavina capnegra (*Larus melanocephalus*). Primer hivern.

FIGURA 3. Gavina corsa (*Larus audouinii*). Adult.

en el seu primer any de vida. Alguns exemplars superen els 20 anys.

Gavinot fosc (*Larus fuscus*)

Espècie amb una àmplia distribució en l'hemisferi nord. Nidifica al llarg de tota Europa i N d'Àsia aplegant a l'oceà Pacífic. Té 5 subespècies diferenciades que varien lleugerament en coloració, estructura i en comportament migratori. En el Mediterrani occidental *graellsii* i *intermedius*, són comuns, amb escasses cites de la ssp. nominal. La població europea se xifra al voltant de les 350.000 parelles.

Nidifica en costes, penya-segats, aiguamolls, dunes, i també en llacs i rius d'interior... Fora de l'època de cria utilitza hàbitats similars. Alimentació omnívora i oportunista principalment en el mar encara que a l'hivern freqüenta abocadors (la major població hivernal de l'espècie a Espanya es troba en els macro-abocadors de l'entorn de Madrid), i també les flotes de vaixells de bou durant els rebutjos.

Poblacions quasi totalment migrants. Presenta dos passos, el primaveral durant els mesos de febrer i març i el tardorenc a partir d'octubre i durant el novembre. Alguns exemplars immadurs romanen durant l'estiu.

Gavinot argentat mediterrani (*Larus michahellis*)

Espècie politípica comuna de distribució mediterrània. Les subespècies que la integren varien de

dos a tres segons autors. És una separació recent del gavinot argentat (*Larus argentatus*) de l'Europa atlàntica. La seua relació amb la gavina càspica (*Larus cachinnans*) de l'E d'Europa, i amb altres espècies orientals continua poc clara.

La seva població nidificant a la Comunitat Valenciana es troba als illots Columbrets (al voltant de 2.000 parelles), amb xicotetes poblacions aïllades en els aiguamolls costaners. Durant l'hivern la seva població supera els 10.000 exemplars.

Espècie dispersiva o sedentària, amb moviments estacionals centrats en els mesos hivernals i estivals. A la Comunitat Valenciana les recuperacions d'aus anellades més llunyanes procedeixen del S de França i N d'Àfrica.

Omnívora. La seva alimentació està basada en peixos, invertebrats, mol·luscs i carronyes i deixalles que troba en el mar, generalment prop de la costa, poc pelàgica. També aprofita els rebutjos pesquers, sent l'espècie dominant en moltes ocasions en les persecucions als vaixells de bou. Una proporció important de la població d'aquesta espècie s'alimenta en abocadors, especialment durant la tardor i l'hivern.

FIGURA 4. Gavinot fosc (*Larus fuscus*). Adults amb plomatge hivernal. ssp. *intermedius* (front) y *graellsii* (fons)

FIGURA 5. Gavinot argentat mediterrani (*Larus michahellis*). Adult.